

2. Zašto gledati utakmice (Dinama)?

Razlozi za popularnost sporta su mnogostruki te bi pokušaj njihovog obrazloženja podrazumijevao pisanje samostalne studije. Za potrebe ovog rada dostatno je sažeto reći da se razlozi kreću u vrlo širokom rasponu: od onih društvenih [npr. usvojene vrijednosti i grupna pripadnost; tako mnoge navijačke (pod)skupine i danas funkcioniraju kao družine iz ulice ili četvrti] i kulturnih (npr. preneseni interesi i poželjne prakse; kao što je Splitu razvijen interes za nogomet i navijanje, no poželjna kulturna praksa može postati i izbjegavanje odlaska na utakmice, kako je već u prvom poglavlju spomenuto u vezi sa Zagrebom) do psihološke (npr. postizanje osjećaja ugone; dovoljno je samo pogledati navijačku ekstazu kad tim postigne pobjednički gol) i biološke osnove čovjeka (npr. užitak pri tjelesnom izražavanju; odatle toliko skakanja, mahanja i sličnog u navijačkih skupina). I u pogledu navijača smatra se da je bitan razlog za participiranje u navijanju i navijačkoj skupini, pa i u njezinim rizičnim ponašanjima, zadovoljstvo i užitak (Spaaij 2006). Primjerice istraživači navijača Finn (1994) i Pilz (1996) za razumijevanje njihovog ponašanja koriste koncept Csikszentmihalyijeve plime, kao autoteličnog i samomotivirajućeg stanja koje nastaje kad osobu neka aktivnost toliko obuzme da se na nju intenzivno i fokusirano koncentrira te dođe do stapanja svijesti i djelovanja; gubi se refleksivna samosvijest i stječe se osjećaj da se djelovanje može potpuno kontrolirati, a pri tome i bez napora, pri čemu se mijenja i osjećaj vremena za koje se čini da brže teče. U plimi samo iskustvo aktivnosti postaje toliko ugodno da zapravo ono, a ne prethodno postavljeni cilj, postaje smisao aktivnosti (Nakamura i Csikszentmihalyi 2002).

Drugi pak koriste Lyngov *edgework* (1990) te liminalnost (Armstrong i Young 1997). Lyng (1990) je pokazao kako neke ljude rizične aktivnosti emocionalno ispunjavaju i daju im užitak. Dio je njegovog obrazloženja da pojedinci prilikom rizičnih aktivnosti (npr. skakanje pado-

branom s gradskih nebodera) istražuju krajnosti kulturnih ograničenja. Neka kulturna ograničenja ili granice mogu biti između zdravorazumskog i nerazumnog, svjesnog i nesvjesnog, pa i života i smrti (usp. Lyng 1990). Dio ljudi, pokazuje Lyng (Ibid.), nalazi zadovoljstvo kad strahu, napetosti i uzbuđenju suprotstavi snagu uma, kontrolu straha te psihičku i tjelesnu stabilnost, i to prilikom izvođenja životno opasnih aktivnosti. Pri tome je zadovoljstvo veće što je rizičnost aktivnosti veća. Ova kombinacija jakog emocionalnog uzbuđenja i velike koncentracije omogućuje nekim ljudima da iskuse hiperrealnost, izmijenjenost percepcije vremena i prostora koje vodi do dubokog iskustva autentičnoga, *istinskog* života (i sebe). Da je koncept primjenjiv na sport, Lyng pokazuje kontinuirano (usp. 1990 i 1997). Interpretativni koncept liminalnosti (usp. Armstrong i Young 1997) također se zasniva na ugodi koja je nastala prilikom preispitivanja kulturnih granica i u liminalnim stanjima. Liminalnost, koliko god imala potencijal biti destruktivnom, ima i potencijal biti jezgrenom mjestom kreativnosti i inovacije, pa tako i samoizraza, realizacije te osobne ili kolektivne transformacije.

Navijači, također je uočeno, osjećaju zadovoljstvo, uzbuđenje pa i euforiju ne samo zbog zanimljivosti igre i njezinog praćenja već i zbog tjelesnih aktivnosti, npr. (kolektivnog) skakanja, izvođenja koreografi-ranih pokreta ili pjevanja, pa čak i zbog fizičkog nasilja (usp. Giulianotti 2007:53). Prikladnim se ovdje čini istaknuti misao Bourdieua (usp. 1990:63) da igre, pa tako i interesa za nju, nema bez tjelesnog i unutrašnjeg posvećenja. Nekada ove aktivnosti navijača postanu toliko uspješne da samim izvođačima, ali i drugima na stadionu, postanu zanimljivije od zbivanja na terenu. Ne treba stoga čuditi da se navija-nje, kao i bavljenje samim igrama ili sportom, smješta među aktivnosti kojima se čovjek dragovoljno bavi, uglavnom u slobodno vrijeme, jer mu predstavljaju važan izvor zaigranosti, zabave i ugone. I to u tolikoj mjeri da, kako je već bilo spomenuto, navijači koriste svoj ritual da generiraju stanje užitka, vrhunca, plime... (kako god nazivali ovo lju-dima poželjno stanje) kad su zbivanja na terenu, ili u samom sportu, suviše nezanimljiva (usp. Finn 1994).

Upravo ova angažiranost navijača i sposobnost da stvaraju doživ-ljaj, a da nisu samo pasivni konzumenti, za autora ovog rada bitan su segment njihove supkulture. Stoga se čini vrlo jasnom potreba preis-pitivanja onih društvenih ili kulturnih teorija, koje se nerijetko susreću, a koje navijačima pristupaju *odozgo* i promatraju ih samo kao neak-tivne, pasivne i lako instrumentalizirane primatelje (usp. Abercrombie 1998). Da stvari, uz malobrojne iznimke, nisu takve, otkrivaju empirijska istraživanja kroz koja se može uočiti autentičnost pojave radikalnih navijačkih skupina te njihova samostalnost organiziranja i djelovanja,

zbog čega otpor autoritetima i jest njihova bitna značajka. Uočljivo je to i kroz studije slučaja koje slijede u radu. U tom se kontekstu ovdje prikladnim čini spomenuti Oriardovu (1993) kritiku limitirajućeg (*containment*) modela. Oriard naime kritizira limitirajući model koji, poput teorije katarze, sugerira da sportski gledatelji tijekom utakmica doživljavaju emocionalno otpuštanje i tako se oslobađaju potencijalno štetne energije za društvo, zbog čega su ovakve aktivnosti društveno pozitivne. Upravo kao istraživač koji nije samo teoretičar i pojedince ne vidi samo kao pasivne primatelje, Oriard (Ibid.) uočava, te potom kroz primjere predstavlja, kako u mnogim konkretnim slučajevima sport zapravo generira, a ne zatamljuje agresivno ponašanje i disfunkcionalne emocije. Značajna je i njegova opservacija vezana za tezu neomarksistički inspiriranog Jamesona (1971) da je sport uspješan jer ispunjava želju *masa* za repetitivnošću. Oriard (1993) i ovdje na temelju iskustvenih istraživanja pokazuje kako za razliku od filma, glazbe i sličnih pojava koje se usredotočuju na reprodukciju, sport, ili konkretno američki nogomet kojim se on najviše bavio teorijski i praktično, izbjegava mogućnosti takvog kategoriziranja. Rezultati, incidenti, nesreće, teške ozljede, i slično ne samo da u sportu nisu lako predvidljivi nego su vrlo autentična i, zbog mogućnosti teških posljedica, duboka iskustva. Zajedno s Oriardom smatram da se upravo u ovoj karakteristici sporta, da do neke mjere posjeduje autentičnost, nalaze razlozi za njegovu veliku popularnost, izrazitu i među svim pojavama masovne kulture.

No za navijače dio popularnosti sporta vjerojatno leži i u stadionima, kao jednim od danas bitnih mjesta izraza onoga što se nazivalo *narodna kultura*, odnosno njezinog dijela koji uključuje karnevalesko ponašanje. Upravo taj dio naglašava Eichberg (1995) govoreći o razlozima zbog kojih ljudi osjećaju pozitivne emocije spram stadiona (pa tako zasigurno i sporta). Stoga tamo prisutno slobodnije ponašanje no uobičajeno, veća mogućnost javnog izražavanja i općenito predstavljanja; zajedničko pjevanje, klicanje i vikanje, uz glazbenu podlogu instrumenata poput trube ili bubnjeva, te uz veliku dozu nepredvidivosti pokreta i cjelokupnoga zbivanja, stvaraju doživljaj karnevaleskog, zabave, a s pozitivnošću i osjećaje topofilije, zajedništva, topline i pripadnosti (Giulianotti 2005:131). Zasigurno se i u ovako stečenomu iskustvu kriju razlozi zašto sport, koliko god postajao biznisom, ostaje predmetom strasti. Jer, kako uočava Bale (1998), sport se može, a u ovo naše postmoderno vrijeme to je sve češće slučaj, pratiti individualno, potihom i kod kuće. Za razliku od takvog praćenja sporta, ono u grupi odražava istinsko predmoderno: navija se i slavi kolektivno, pije se i zabavlja u društvu, oblikuje se i razvija grupni identitet; u tolikoj

mjeri da je obrazac gotovo isti i kad se kolektivno *navija* ispred ekrana u nekom kafiću ili na nekom trgu, umjesto na stadionu.

Sport nam se tako, kako god mu pristupili, otkriva izrazito povezanim s emocijama, pa klubovi koji gube emotivno značenje nužno gube i privlačnost za promatrače, navijače te zajednicu koja ih okružuje. Kad klub prestane biti mjesto lokalnog ponosa i jedno od mjesta stvaranja njezina zajedništva, očekivan je pad broja posjetitelja njegovih utakmica. No to je samo dio klupskog problema. Kako se emocije, pa čak i ljubav za klub, prenose generacijama, izostanak značajnoga posjeta njegovim utakmicama dugoročno može značiti i gubitak novih članova društva kojima bi on postao dijelom kolektivne memorije, bitnim referentom za konstruiranje osobne i kolektivne biografije ili zajedničkog diskursa. Klub bez emocija, doista, vrlo lako može postati klub bez važnosti za zajednicu i društvo, a tako i bez smisla svojega postojanja. Kad neki klub, poput Dinama, počne imati problema s posjećenošću svojih utakmica, vrijeme je da ozbiljno razmisli o svojoj cjelokupnoj, a ne samo sportskoj politici.